

Psychologia ekologiczna i enaktywizm w praktyce badawczej: teoretyczna i empiryczna analiza systemów bionicznych dla laryngektomowanych

Czego nowego o podstawach tak skomplikowanego zjawiska, jakim jest ludzka komunikacja, możemy dowiedzieć się poprzez badanie osób laryngektomowanych, którzy w wyniku radykalnego leczenia raka zostali pozbawieni krtani, kluczowego organu odpowiadającego za produkcję dźwięcznej mowy? Badanie ludzkiego poznania, również tego zapośredniczonego przez język, często opiera się na dogłębnej analizie przypadków zaburzenia konkretnej funkcji. Dla przykładu znaczna część wiedzy naukowej o ludzkim mózgu pochodzi z badania uszkodzeń tego kluczowego dla myślenia organu, a o bólach fantomowych nie dowiedzielibyśmy się, gdyby nie pierwszoosobowe raporty ludzi pozbawionych swoich kończyn.

W ramach niniejszego projektu planujemy szczegółową analizę interakcji osób bez krtani, która pozwoli nam dowiedzieć się więcej o naturze ludzkiej komunikacji. Szczególnie interesuje nas pojęcie sprawczości w interakcjach, a mianowicie tego, w jaki sposób utrata krtani oraz posługiwanie się zastępczymi metodami komunikacji, w tym takimi opartymi o sztuczną inteligencję (SI), wpływa na odczuwaną możliwość aktywnego wpływania na otoczenie. Planujemy zaangażowanie osób po amputacji krtani, które razem z nami będą analizować swoje codzienne, ważne dla nich, sytuacje komunikacyjne, a także przetestują najnowsze systemy przywracające możliwość mówienia i wchodzenia w interakcje społeczne z użyciem SI.

Sposób ujęcia problemu i metody jego badania zaczerpnęliśmy z dwóch teorii pochodzących z nauk kognitywnych: enaktywizmu i psychologii ekologicznej. Najnowsze dokonania naukowców pierwszego z wymienionych nurtów wskazują, że społecznie zaangażowana nauka powinna czerpać z doświadczenia jednostek bezpośrednio, integrować perspektywę badacza i obiektu badań, a sami badacze w sposób zaangażowany wchodzić w relację z obiektem badań, a nie jedynie chłodno obserwować rzeczywistość. W ten sposób możemy dotrzeć do wartości, których badanie postuluje psychologia ekologiczna. Obu teoriom przyświeca sentencja, mówiąca, jak podchodzić do badań nad ludzkim poznaniem „*nie pytaj, co jest w Twojej głowie, ale w co jest dookoła Twojej głowy*”. Naszym celem jest integracja tych teorii w praktyce badawczej.

Schemat badawczy zakłada zaangażowane metody terenowe; badacze wejdą w relację z badanymi i wraz z nimi wybiorą takie sytuacje komunikacyjne, które 1) są dla nich ważne, 2) wciąż sprawiają problem po operacji, 3) nad którymi badani, traktowani jako współpracownicy badacza, chcieliby pracować. Zakładamy, że takie sytuacją charakteryzują się licznymi zaburzeniami realizowanych w rozmowach wartości tj. perturbacjami dotkliwie odczuwanymi przez uczestników. Te interakcje będziemy analizować wraz z osobami laryngektomowanymi w formie warsztatowej. Dodatkowo zaproponujemy im urządzenie oparte o sztuczną inteligencję, które, po okresie testów, również poddamy wspólnej ocenie. Dzięki temu dowiemy się, jak na poczucie sprawczości w interakcji wpływa dany system komunikacyjny, którego częścią jest m.in. dana osoba i dane urządzenie.

Z drugiej strony, chcemy jak najdokładniej przyjrzeć się zachodzącym interakcjom, dlatego też planujemy zastosowanie kamer, okularów do śledzenia wzroku oraz mikrofonów nagrywania dwuosobowego (umieszczonych przy uszach). Te urządzenia będą stosowane przez wszystkich uczestników zaaranżowanej interakcji, zapewniając zapis pierwszo- drugo- i trzecio-osobowej perspektywy. Poza niewątpliwą jakością takich nagrań dla procesu wyciągania wniosków o interakcji, wejścia „w buty” osoby laryngektomowanej i jej/jego rozmówcy – co mieliśmy okazję potwierdzić w badaniach wstępnych – taki sposób zbierania danych pozwala na zastosowanie obiektywnej oceny interakcji w ujęciu systemowym. Okazuje się, że zestawiając ze sobą nagrania ruchu, wypowiedzi, i ruch oczu możemy powiedzieć coś interesującego o całym systemie komunikującym się, zamiast ograniczać się do analiz jednostkowych.

Możliwość zbadania konkretnych sytuacji komunikacyjnych pozwala na wprowadzenie w życie założeń psychologii ekologicznej i enaktywizmu, co może przynieść zysk dla samych teorii, ale też dla badania systemów bionicznych w nowatorskim ujęciu. Precyzyjne nagranie sytuacji umożliwi integrację naszego interakcyjnego podejścia z teoriami badawczymi skupiającymi się na analizie samego głosu osoby laryngektomowanej. Ponadto może zaowocować wskazówkami do tworzenia wytycznych badania laryngektomii i systemów przywracania mowy w ujęciu systemowym, z uwzględnieniem wartości oraz wieloaspektowości i indywidualności każdej sytuacji komunikacyjnej, i każdego laryngektomowanego.